

Araştırma Makalesi / Research Article

Türk Savunma Sanayisinin Tarihsel Gelişimi ve Dönüşüm Dinamikleri

Historical Evolution and Transformation Dynamics of the Turkish Defense Industry

Muhammet Yıldız¹

¹ Doçent Dr, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
muhammet.yildiz@erdogan.edu.tr

Özet	Abstract
Türk savunma sanayii tarihsel süreç içinde birçok dönüşüm yaşamış ve özellikle son yirmi yılda dikkat çekici bir gelişim kaydetmiştir. Bu çalışma, Osmanlı'dan günümüze uzanan süreçte savunma sanayii alanındaki gelişmeleri tarihsel bağlamda incelemeyi, bu dönüşümü etkileyen temel faktörleri ortaya koymayı ve günümüzde ulaşılan kurumsal ve teknolojik seviyeyi analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki yerli üretim girişimleri, sonrasında uygulanan uluslararası ambargoların yarattığı yapısal kırılganlık ve 1985 yılında Savunma Sanayii Başkanlığı'nın kurulmasıyla başlayan yeniden yapılanma dönemi ele alınmıştır. Özellikle 2000'li yıllarda başlatılan millileşme politikaları, Ar-Ge yatırımları ve teknoloji odaklı projeler, örneğin Altay tankı ve insansız hava aracı geliştirme programları, sektörde kayda değer bir dönüşümü simgelemektedir. Çalışmada tarihsel analiz yöntemi kullanılarak savunma sanayii gelişiminde etkili olan unsurlar sistematik biçimde incelenmiştir. Bulgular, teknolojik ilerlemeler, jeopolitik zorunluluklar, siyasi irade ve kurumsal yapılanmanın sektörün gelişimini belirleyen temel faktörler olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak çalışma, Türkiye'nin savunma sanayii alanındaki dönüşümünü tarihsel ve bütüncül bir perspektifle ele alarak literatüre özgün katkı sunmayı hedeflemektedir.	The Türkiye defense industry has undergone numerous transformations throughout history and has achieved remarkable growth, particularly over the past twenty years. This study aims to examine developments in the defense industry within their historical context, spanning from the Ottoman era to the present day; to identify the key factors influencing this transformation; and to analyze the current institutional and technological level achieved today. The research examines domestic production initiatives in the early years of the Republic, the structural disruption caused by subsequent international embargoes, and the restructuring period that began with the establishment of the Defense Industry Presidency in 1985. In particular, the nationalization policies, Ar-Ge investments, and technology-focused projects launched in the 2000s such as the Altay tank and unmanned aerial vehicle development programs signify a significant transformation in the sector. The study systematically examines the factors influencing the development of the defense industry using a historical analysis method. The findings indicate that technological advancements, geopolitical imperatives, political will, and institutional structure are the key factors determining the sector's development. Consequently, the study aims to contribute a unique perspective to the literature by examining Türkiye's transformation in the defense industry from a historical and holistic viewpoint.
Keywords: Türk savunma sanayii, tarih, değişim, dönüşüm.	Anahtar Kelimeler: Turkish defense industry, history, change, transformation.

Giriş

Türk savunma sanayii, tarihsel süreç boyunca devletin bekası ve egemenliğinin sağlanmasında merkezi bir rol üstlenmiş, güvenlik politikalarının şekillenmesinde belirleyici bir unsur olarak öne çıkmıştır (Yıldız, 2025a, s. 412). Osmanlı Devleti döneminde büyük ölçüde dış kaynaklara dayalı bir üretim modeliyle varlık gösteren bu

alan, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte yerli üretim ve millîleşme temelli bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Ancak bu sürecin doğrusal ve kesintisiz bir gelişim gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Siyasi iradenin yönelimi, ekonomik kaynakların dağılımı, teknolojik altyapının niteliği ve uluslararası gelişmeler gibi çok boyutlu değişkenler, savunma sanayiinin gelişimini dalgalı bir çizgide şekillendirmiştir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren yaşanan teknolojik ilerlemeler ve stratejik bağımsızlık arayışı, Türkiye'nin güvenlik ihtiyaçlarını dış tedarik yerine yerli ve özgün projelere dayandırmasını beraberinde getirmiştir (Gülsoy, 2020, s. 34-127). Nitekim Türk savunma sanayii bu bağlamda millî bir politika ekseninde gelişmiştir (Wiśniewski, 2015, s. 215-228).

Savunma sanayiindeki dönüşümün yönünü belirleyen en önemli etkenlerden biri, Türkiye'nin stratejik olarak konumlandığı coğrafi çevrede yaşanan sürekli istikrarsızlık hâlidir. Orta Doğu, Balkanlar, Kafkasya ve Doğu Akdeniz gibi jeopolitik açıdan kritik bölgelerin kesişim noktasında yer alan Türkiye, tarih boyunca farklı tehdit algılarına maruz kalmış ve bu durum, savunma politikalarının sadece askeri caydırıcılıkla sınırlı kalmamasını aynı zamanda teknoloji temelli üretim kapasitesine dayandırılmasını da zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte, Osmanlı'dan kalan dışa bağımlılık anlayışı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yerli sanayi girişimlerinin gelişimini önemli ölçüde sınırlamıştır. Her ne kadar Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKE) gibi kurumsal yapılar bu alanda önemli çalışmalar geliştirmiş olsa da dönemin ekonomik yetersizlikleri ve dış politikadaki denge arayışları, savunma sanayiinin kurumsallaşma sürecini yavaşlatmıştır (Özlü, 2019, s. 177-216; Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2019, s. 1-42). Bu sınırlı ilerleme, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında köklü bir sorgulama sürecine dönüşmüştür. ABD tarafından uygulanan silah ambargosu, Türkiye'nin dışa bağımlı savunma yapısının kırılganlığını açıkça ortaya koymuştur. Bu durum ise yerli üretim politikalarının yeniden ve daha güçlü bir şekilde gündeme getirmiştir.

1985 yılında Savunma Sanayii Başkanlığı'nın kurulmasıyla birlikte, savunma sanayiinde kurumsal bir yapılanmaya geçilmiş; ASELSAN, TUSAŞ, ROKETSAN ve HAVELSAN gibi stratejik öneme sahip kuruluşlar hem teknoloji transferine dayalı çözümler hem de özgün mühendislik uygulamaları ile sektöre ivme kazandırmıştır (İzgi, 2007, s. 39-42; Ermiş ve Canbolat, 2022, s. 557-574).

Kurumsallaşma sürecinin daha etkin hâle gelmesi ise 2002 sonrasında belirginleşmiştir. Bu dönemde siyasi iradenin savunma sanayiine öncelik vermesi, millîleşme stratejilerini hızlandırmış özellikle insansız hava araçları (İHA ve SİHA) alanında geliştirilen projeler hem operasyonel etkinlik hem de uluslararası rekabet açısından Türkiye'ye önemli bir avantaj kazandırmıştır. Bayraktar TB2, Akıncı ve Anka gibi platformlar, sadece teknik kabiliyet açısından değil, aynı zamanda askeri caydırıcılık ve savunma diplomasisi bağlamında da dikkate değer kazanımlar sağlamıştır. Nitekim kara (ALTAY tankı, FNSS-Savunma Sanayii araçları), deniz (MİLGEM-Milli Gemi) ve hava savunma sistemleri (SİPER, HİSAR) gibi platformlarla çeşitlenen savunma projeleri, Türkiye'nin bu alandaki kapasite artışı çok boyutlu hâle getirmiştir. Bu gelişmeler, ulusal savunma politikalarının, bölgesel güvenlik ortamı ve dış ilişkilerle senkronize bir biçimde yürütüldüğünü de ortaya koymaktadır (Özışık, 2023, s. 523-559).

Türk Savunma Sanayii'ndeki dönüşüm serüveni, akademik literatürde farklı açılardan ele alınsa da mevcut çalışmalar çoğunlukla ya belirli bir dönemi ya da münferit projeleri odağa almakta, tarihsel süreklilik ve bütüncül bir analiz çerçevesinden uzak kalmaktadır. Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nın (günümüzdeki Savunma Sanayii Başkanlığı) kurumsallaşma süreci, ASELSAN, TUSAŞ ve benzeri öncü kurumların gelişim dinamikleri veya İHA ve SİHA teknolojilerinin yükselişi, literatürde yaygın biçimde işlenmiştir. Ancak savunma sanayiinin tarihsel kırılma noktaları, dönüşüm süreçleri ve bu dönüşümü etkileyen iç ve dış faktörler arasındaki nedensellik ilişkileri hâlâ bütüncül bir perspektifle ele alınmaya muhtaçtır.

Bu bakımdan çalışmanın temel amacı, Türk savunma sanayiinin tarihsel gelişimini, söz konusu bütünlük içerisinde analiz etmek ve dönüşüm sürecinin belirleyici faktörlerini karşılaştırmalı bir yaklaşımla ortaya koymaktır. Araştırmada nitel tarihsel analiz yönteminden yararlanılmış, akademik yayınlar, kurumsal belgeler ve strateji dokümanları temel kaynaklar olarak kullanılmıştır. Analiz sürecinde dönemlendirme kriterleri açıkça belirlenmiş; inceleme, jeopolitik, teknoloji ve kurumsal yapılanma eksenleri üzerinden yürütülerek metodolojik netlik sağlanmıştır. Çalışmanın temel araştırma sorusu ise şu şekilde formüle edilmiştir: Türk savunma sanayiinin tarihsel gelişimini şekillendiren başlıca dinamikler nelerdir ve bu dinamikler savunma sektöründe nasıl bir yapısal dönüşüm doğurmuştur? Bu soruya yanıt aranırken, tarihsel olaylarla yapısal faktörler arasında bir bağlantı kurularak, süreklilik ve değişim ekseninde ilerleyen bir çözümleme

sunulmuştur. Bu bakımdan çalışma, Türkiye'nin savunma sanayii alanında bağımsız bir güç hâline gelme sürecini tarihsel bir bağlamda ele alarak, alana özgün ve bütüncül bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

1. Tarihsel Süreç

Türk savunma sanayiinin tarihsel gelişimini sağlıklı biçimde değerlendirebilmek için, sürecin başlangıcına, yani Osmanlı Devleti dönemine bakmak gereklidir. Osmanlı ordusu, 15. ve 16. yüzyıllarda dönemin en gelişmiş askerî teşkilatlarından biri olarak dikkat çekmekteydi. Ancak bu üstünlük, 17. yüzyıldan itibaren yerini teknik geriliğe bırakmıştır. Bu gerilemenin temel nedenlerinden biri; Batı'da hızla gelişen sanayi devriminin askerî yansımalarının Osmanlı Devleti yetkilileri tarafından yeterince sorgulanmaması ve bu bağlamda yerli üretim kapasitesinin gelişmemesidir. Öyle ki askeri alanda dış kaynaklara bağımlılığın artması, yalnızca savaş alanında olmamış, diplomatik ilişkileri de olumsuz etkilemiştir (Gülsoy, 2020, s. 34-36).

Silah üretiminin en önemli kurumsal yapılarından biri olan Tophane-i Âmire, klasik dönem boyunca devletin ihtiyaç duyduğu askeri mühimmatın üretiminde etkili olsa dahi, 18. yüzyıldan itibaren teknolojik olarak yetersiz kalmaya başlamıştır. Nitekim bu kurum, Batılı devletlerin endüstriyel dönüşüme dayalı savunma üretim modelleri karşısında rekabet gücünü kaybetmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde, Tanzimat ve Islahat Fermanları ile birlikte askerî alanda Batılılaşma hedeflenmiş, Mekteb-i Harbiye ve Mühendishane-i Berr-i Hümayun gibi kurumlar aracılığıyla nitelikli insan kaynağı yetiştirilmiştir.

Ancak teknik altyapının zayıflığı ve sistematik bir savunma sanayii politikasının eksikliği nedeniyle bu reformlar kalıcı ve kapsamlı bir dönüşüm oluşturmakta eksik kalmıştır. Aynı dönemde, silah ve donanım temininde Avrupa ülkelerine bağımlılık artarken, yerli üretim girişimleri büyük ölçüde sınırlı düzeyde kalmıştır (Özlü, 2019, s. 180). Bu doğrultuda, 93 Harbi (1877-1878) gibi yıkıcı savaşlar, Osmanlı ordusunun lojistik ve mühimmat temininde yaşadığı yapısal eksiklikleri ortaya çıkarmıştır. Süreç içinde yaşanan zafiyetler, özellikle Osmanlı aydınları ve askeri bürokrasi nezdinde yerli savunma sanayiinin gerekliliğine dair farkındalığın gelişmesine neden olsa da bu farkındalık, zayıf ekonomik yapı,

merkezi planlamanın eksikliği ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle kurumsal karşılık bulamamıştır. II. Abdülhamid döneminde bazı girişimlerle sınırlı üretim altyapısı kurulmuştur. Ancak bu atılımlar da dış tedarik bağımlılığını ortadan kaldırmaya yetmemiştir (Etik, 2018; Özlü, 2019, s. 180). Bu bağlamda o dönem, askerî modernleşme çabaları sonuçsuz kalmış, teknoloji üreten değil kullanan bir yapı hâkim olmuştur. Bunun yanında, 1911-1918 yılları arasında gerçekleşen Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşları da devletin, teknik açıdan çağın oldukça gerisinde kaldığını açıkça ortaya koymuştur. Mevcut savaşlar sırasında cephane, silah ve diğer lojistik destek unsurlarının temininde yaşanan güçlükler, ordunun harekât etkinliğini büyük ölçüde sınırlandırmıştır. Nitekim I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ordusunun kullandığı teçhizatın büyük bölümü, Almanya'dan sağlanan yardımlara dayanmış ve yerli üretim cephe ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak kalmıştır (Nurdun, 2024, s. 278-293).

1919-1922 yılları arasında yürütülen Türk Millî Mücadelesi, yokluk koşullarına rağmen ortaya konulan kritik bir istiklal süreci olmasının yanı sıra savunma sanayii açısından da dikkate değer bir tecrübe sunmuştur. Esasen Osmanlı Devleti'nden kalan tecrübe ve içinde bulunulan şartlar, milli bir heyecanla birleşerek farklı yolların keşfedilmesini beraberinde getirmiştir. Her şeye rağmen bu dönemde cephelerde kullanılan silahların önemli bir bölümü ya savaş ganimetlerinden sağlanmış ya da Anadolu'da kurulan küçük imalathanelerde üretilmiştir. Her ne kadar bu üretim faaliyetleri teknik açıdan sınırlı olsa da dışa bağımlılığın ne denli riskli olduğunu gösteren sembolik bir değer taşımıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde yürütülen bu süreçte, "tam bağımsızlık" ilkesinin yalnızca siyasi değil ekonomik ve askerî bir boyuta sahip olduğu vurgulanmıştır (Yıldız, 2025b, s. 1444-1471). Bu yaklaşım ise Cumhuriyet'in ilk yıllarında izlenecek savunma politikalarının fikirsel temelini oluşturmuştur.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte savunma sanayii alanında daha kurumsal ve planlı çalışmalar ortaya konulmaya başlanmıştır. Esasında daha öncesinde, 1921 yılında kurulan Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü, yerli üretim kapasitesini desteklemek amacıyla önemli bir görev üstlenmiş cephane, top ve tüfek gibi temel askerî teçhizatların üretimi için çeşitli müesseselerin kurulması sağlanmıştır. Bir çabanın devamı niteliğinde olan Kırıkkale'deki üretim tesisleri, 1950'de Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu'na (MKE) dönüştürülmüş ve Cumhuriyet döneminde savunma üretiminin temel dayanak noktası hâline gelmiştir (Kurt ve Şehitoğlu, 2023, s. 45; Özlü, 2019, s. 177-216). Erken

Cumhuriyet döneminde savunma sanayii yalnız devlet çabalarıyla sınırlı kalmamış, özel girişimciler de kritik katkılar sağlamıştır. Örneğin Nuri Killigil, 1930’larda kurduğu fabrikalarda top, havan, mühimmat ve uçak bombası üretimi gerçekleştirmiş, yerli savunma sanayii kapasitesinin gelişmesine önemli bir katkıda bulunmuştur. Şakir Zümre ise İstanbul Söğütözü’de kurduğu tesislerde cephane ve patlayıcı üretimi yaparak ordunun ihtiyaçlarına destek vermiştir. Havacılık alanında ise Vecihi Hürkuş, 1924’te Türkiye’nin ilk yerli uçağını üreterek Vecihi K-VI’yı geliştirmiş ve 1925’te başarılı bir deneme uçuşu gerçekleştirmiştir. Böylece savunma sanayiinin kara sistemleriyle sınırlı kalmayıp havacılık boyutunu da kapsadığını göstermiştir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2025).

1926 yılında Türk Hava Kurumu öncülüğünde kurulan TOMTAŞ ve Nuri Demirağ’ın yürüttüğü uçak üretim girişimleri, Türkiye’nin kara sistemlerinin yanı sıra hava savunmasında da yerli teknoloji geliştirme çabalarının ilk örneklerini ortaya çıkmasına imkân hazırlamıştır. Ancak bu çabalar, II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemde yaşanan değişimlerin ve özellikle ABD ile kurulan stratejik ilişkilerin gölgesinde kalmıştır. Marshall Planı çerçevesinde Türkiye’ye önerilen tarım ve hafif sanayi ağırlıklı kalkınma modeli, ağır sanayi yatırımlarını geri planda bırakmış ve bu durum, savunma sanayii girişimlerinin sürdürülebilirliğini sınırlamıştır. Buna rağmen, Cumhuriyet’in ilk yıllarında başlatılan hem devlet hem de bireysel girişimlere dayalı savunma sanayii çalışmaları, Türkiye’nin bu alanındaki kapasitesini inşa etme yönündeki kararlılığının meşru ve somut bir göstergesi olmuştur (Yıldız, 2025b, s. 1444-1471).

2. Soğuk Savaş Döneminde Yaşanan Gelişmeler

1950’li yıllardan itibaren dünya, ABD ve Sovyetler Birliği’nin liderliğinde iki kutuplu bir yapıya evrilmiş, Soğuk Savaş olarak adlandırılan bu dönem, ülkelerin askerî ve savunma politikalarını derinden etkilemiştir. Türkiye, bu dönemde Batı Bloku ile entegrasyon sürecine girerek 1952’de NATO’ya resmen üye olmuştur. NATO üyeliği, Türkiye’nin güvenlik stratejisinde olduğu kadar savunma sanayii politikalarında da belirleyici bir unsur olarak ortaya çıkmış, böylece uzun yıllar sürecektir olan askerî dışa bağımlılığın zemini oluşmuştur (Baytal, 2007, s. 559-566). Bu üyelik, Türkiye’nin sadece bölgesel güvenlik

mimarisinde konumlanmasını sağlamamış, aynı zamanda savunma sanayiinde ABD merkezli bir tedarik zincirine bağlanmasına yol açmıştır.

NATO üyeliğinin hemen ardından ABD'nin Türkiye'ye sağladığı askerî yardımlar, 1950'li yıllarda savunma sanayii açısından belirleyici olmuştur. Marshall Planı ve Truman Doktrini kapsamındaki mali destekler, Türkiye'nin mevcut Amerikan askerî teknolojilerini kullanabileceği altyapıyı önceliklendirmiştir. Bu dönemde ABD'den yoğun miktarda silah, mühimmat, araç ve teçhizat temin edilmesi, kısa vadede Türk Silahlı Kuvvetleri'nin donanım açısından güçlenmesini sağlamış ancak aynı zamanda yerli savunma üretiminin gelişimini zayıflatmıştır (Yıldız, 2025b, s. 1447). Böylece Türkiye'nin askerî kapasitesi dış kaynaklı yardımlar üzerinden şekillenmiş, savunma sanayii ise bakım, onarım ve montaj faaliyetleriyle sınırlı kalmıştır. NATO standartlarında üretim yapmak yerine, mevcut Amerikan ekipmanlarının idamesi için TSK bünyesinde tesisler kurulmuş ancak mevcut tesislerin üretim kapasitesi düşük kalmıştır. Örneğin dönemin bazı askeri fabrikaları, ABD menşeli silahların tamiratına odaklanmıştır (Kostak, 2023). Bu durum, yerli teknoloji geliştirme ve özgün sistem tasarımı açısından büyük bir eksiklik yaratmıştır.

1960'lı ve 1970'li yıllarda, Türkiye ile ABD arasında yaşanan siyasi gerilimler, savunma sanayii alanındaki dışa bağımlılığın risklerini somut olarak ortaya koymuştur. 1964 Johnson Mektubu Krizi, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki bağımsız hareket kabiliyetinin sınırlarını göstermiş ve askeri yardım konusunda ABD'nin Türkiye üzerindeki nüfuzunu ortaya çıkarmıştır. Bu kriz, savunma sanayii alanında “yerli ve millî üretim” gerekliliğinin kamuoyunda ve askerî bürokraside ciddi biçimde tartışılmasına neden olmuştur (Korkmaz, 2024, s. 32-42). Ancak bu farkındalık yapısal dönüşüm için yeterince güçlü bir zemin oluşturamamış, Türkiye'nin savunma sanayii büyük ölçüde dışa bağımlı kalmaya devam etmiştir. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında ise ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı askerî ambargo, bu kırılganlığı dramatik biçimde gözler önüne sermiştir. Ambargo sürecinde Türkiye, birçok kritik silah ve yedek parça ihtiyacını karşılayamamış, bu da TSK'nın operasyonel kapasitesinde ciddi aksamalara yol açmıştır. Dışa bağımlılığın temel nedenleri arasında sınırlı yerli üretim kapasitesi, ekonomik kısıtlar ve dönemin uluslararası politik dengeleri yer almıştır. Ayrıca, önceki stratejiler uzun vadeli bağımsızlık hedeflerini karşılamada yetersiz kalmış, bu durum Türkiye'yi 1980 sonrası dönemde yerli ve millî üretim modelini benimsemeye yöneltmiştir. Nitekim

yapılan ambargo, savunma sanayii alanında dışa bağımlılığın stratejik bir zafiyet olduğunu net biçimde ortaya koyduğu gibi yerli sanayinin geliştirilmesi yönünde kalıcı adımların atılmasını beraberinde getirmiştir (İstikbal, 2022, s. 34; Çelik, 2024, s. 121-144). Bu dönemde ortaya çıkan savunma sanayii politikaları, Türkiye'nin bağımsızlık ve millî güvenlik anlayışının bir yansıması olarak şekillenmeye başlamıştır.

Bununla birlikte NATO üyeliği, stratejik güvenlik sağlasa da Türkiye'nin teknoloji ve üretim bağımsızlığı üzerinde sınırlı etkide bulunmuştur. 1950-1980 arasındaki gecikme, ekonomik kaynak yetersizliği, siyasi önceliklerin değişkenliği ve yerli üretim planlarının sürekliliğinin sağlanamamasıyla açıklanabilir. Ayrıca, teknoloji transferi projeleri bazı alanlarda bilgi birikimi sağlamış olsa da, bunların özgün üretime dönüşümü sınırlı kalmış ve dışa bağımlılık hâlâ kısmen devam etmiştir (Yıldız, 2025b, s. 1458-1459).

1980'lerin ortasında devlet eliyle savunma sanayiine yönelik ilk kapsamlı stratejik hamleler icra edilmiştir. 1985 yılında kurulan Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (SaGeB), dışa bağımlılığı azaltmak, yerli üretim kapasitesini artırmak ve özgün teknolojiler geliştirmek amacıyla yapılandırılmıştır. Bu süreçte 1975'te kurulan ASELSAN, Türkiye'nin elektronik sistemler alanındaki yerli üretiminde öncü olmuştur. Telsiz, radar, komuta-kontrol ve haberleşme sistemleri gibi kritik alanlarda dışa bağımlılık önemli ölçüde azalmaya başlamıştır. Ayrıca ROKETSAN, HAVELSAN ve TAI (TUSAŞ Havacılık ve Uzay Sanayi A.Ş.) gibi kurumlar da savunma sanayiinde kurumsal ve teknolojik dönüşümün öncüsü olmuş, bu kuruluşlar sadece üretim yapmakla kalmayıp aynı zamanda teknoloji geliştirme, araştırma ve mühendislik altyapısı oluşturma işlevi görmüştür (Ermiş ve Canbolat, 2022, s. 568-570).

Yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin savunma sanayiinde dışa bağımlılığı azaltma yönünde atılmış önemli göstergeler olarak değerlendirilse de 1980'lerin başına kadar süregelen dışa bağımlı yapı, tamamen ortadan kalkmamıştır. Esasında NATO'nun stratejik konsepti doğrultusunda Türkiye'nin "cephe ülkesi" rolü, savunma sanayiinin ileri teknoloji sistemleri üretiminden ziyade mevcut silahların idamesi üzerine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu durum ise Türkiye'nin savunma sanayii kapasitesinin hem teknoloji hem de üretim açısından sınırlı

kalmasına yol açmış ve dışa bağımlılık uzun yıllar devam etmiştir (Ziylan, 2001, s. 1-7).

3. Yapısal Dönüşüm ve Stratejik Planlama Süreci

1980’li yıllar, Türkiye’nin savunma sanayii açısından yapısal bir kırılma ve dönüşüm sürecine girdiği dönemdir. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında uygulanan Amerikan ambargosu, Türkiye’yi savunma ihtiyaçlarını kendi imkânlarıyla karşılamaya yöneltmiş bu farkındalık, 1980 sonrası dönemde kurumsal ve stratejik düzeyde somut hamleler atılmasına zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda atılan en önemli adımlardan biri, 1985 yılında “Savunma Sanayii Başkanlığı’nın yeniden yapılandırılarak 1989’da “Savunma Sanayii Müsteşarlığı” (SSM) adına dönüşmesidir. SSM’nin kuruluşuyla birlikte, savunma sanayiinin gelişimi artık merkezi bir otorite tarafından yönlendirilmeye başlanmış ve uzun vadeli planlama anlayışı benimsenmiştir. Müsteşarlığın temel amacı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonu, yerli üretim oranının artırılması, teknoloji transferi yoluyla bilgi birikimi oluşturulması ve özel sektörün sürece entegre edilmesidir (Özgen, 2016, s. 191-203).

Bu dönemde izlenen temel strateji, savunma ihtiyaçlarının doğrudan ithalat yoluyla değil, “ortak üretim”, “lisans altında üretim” ve “teknoloji transferi” modelleriyle karşılanması olmuştur. Böylece dışa bağımlılık azaltılırken, yerli sanayinin kapasitesi de artırılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede başlatılan en dikkat çekici projelerden biri, F-4 Phantom uçaklarının modernizasyon projesidir. Benzer biçimde ABD ile birlikte yürütülen F-16 savaş uçağı üretimi kapsamında TUSAŞ yeniden yapılandırılmış ve TAI (Türk Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş.) adıyla üretim ve entegrasyon süreçlerine dâhil edilmiştir (Yalçın, 2008). Öte yandan, bu yıllarda Türk savunma sanayiinde özel sektörün rolü giderek artmıştır. Devletin savunma yatırımlarına yönelik teşvikleri ve SSM’nin yürürlüğe koyduğu yerli sanayiye öncelik tanıyan alım politikaları, ASELSAN, ROKETSAN ve HAVELSAN gibi kuruluşların yanı sıra OTOKAR, FNSS, MKE, STM, BMC, Nurol Makina gibi özel firmaların da sektörde etkin hale gelmesini sağlamıştır. Böylece, kamu-özel iş birliğine dayalı yeni bir üretim modeli oluşmuş ve sektörde rekabetçi bir yapı teşvik edilmiştir. Savunma sanayiinin yeniden yapılanma süreci yalnızca üretimle sınırlı kalmamış, araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetlerine yönelik önemli yatırımlar da başlatılmıştır. 1990’lı yıllardan itibaren savunma harcamaları artış göstermiş, özellikle elektronik harp sistemleri, komuta kontrol sistemleri, radar

teknolojileri ve yazılım alanlarında özgün çözümler geliştirilmiştir. Bu dönemde kurulan TEYDEB (Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı) ve TÜBİTAK Savunma Sanayii Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü (SAGE) gibi kuruluşlar, sektörde nitelikli bilgi üretimini destekleyen yapılar olarak öne çıkmıştır. Yapısal dönüşüm sürecinde uzun vadeli savunma sanayii strateji belgeleri ve programlı planlama anlayışı da gelişmiştir. 1990'ların ikinci yarısından itibaren her beş yılda bir yayımlanan Savunma Sanayii Strateji Belgeleri, sektöre yön veren temel dokümanlar haline gelmiştir. Bu belgelerle birlikte hem üretim hedefleri belirlenmiş hem de yerli katkı oranı, teknoloji kazanımı ve ihracat hedefleri gibi ölçülebilir parametreler tanımlanmıştır. Ayrıca, offset uygulamaları bu dönemde önemli bir politika aracı haline gelmiştir. Offset, savunma ithalatı yapan ülkenin, aynı oranda yerli sanayisine katkı almasını sağlayan ticari bir denge unsuru olarak kullanılmıştır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2025).

Türkiye, 1990'lı yıllarda yaptığı yüksek bütçeli ithalatlar karşılığında teknoloji transferi, yerli üretim ve alt yüklenici desteği gibi kalemlerde önemli kazanımlar sağlamıştır. Bu politikalar, savunma sanayiinde bilgi ve üretim kapasitesinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. 1980 sonrası süreçte dikkat çeken bir diğer husus, savunma sanayiinin sivil sektörlerle entegrasyonunun güçlenmesidir. Özellikle haberleşme, yazılım, havacılık ve uydu teknolojileri gibi alanlarda savunma odaklı yatırımlar, zamanla sivil kullanıma yönelik çözümlerin geliştirilmesini de beraberinde getirmiştir. Bu sayede savunma sanayii, yalnızca askerî ihtiyaçlara yanıt veren bir yapı olmaktan çıkmış aynı zamanda teknolojik kalkınmanın lokomotiflerinden biri haline gelmiştir (Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2019, s. 1-42).

4. Millî Savunma Politikalarının Yükselişi ve Teknolojik Atılım

2000'li yıllardan başlayarak Türk savunma sanayii, geçmişteki ithalatçı ve tedarikçi konumundan çıkarak, özgün teknoloji geliştiren, tasarlayan ve dünya pazarlarına ihraç eden bağımsız bir sektör haline gelmiştir. Bu dönüşüm, savunma alanındaki ihtiyaçların karşılanmasının yanında millîleşme arayışı, bölgesel güvenlik dinamiklerindeki değişimler ve millî ekonominin gelişimi bağlamında da önemli bir kırılma noktası olmuştur (Wiśniewski, 2015, s. 215-228).

Küresel güvenlik ortamındaki belirsizlikler, artan bölgesel tehdit algısı ve Türkiye'nin dışa bağımlılıktan kurtulma isteği, savunma sanayisinin yapısal dönüşümünü şekillendiren temel dinamikler arasında yer almıştır (Tarçın, 2025, s. 1-15). Bu dönemde alınan tedbirler, sektördeki dönüşüm sürecinin kurumsal altyapısını oluşturmuştur. Özellikle 2004 yılında yürürlüğe giren Savunma Sanayii Güvenliği Kanunu, millî savunma sanayisinin güvenlik ve stratejik bağımsızlık ilkeleri doğrultusunda yapılandırılmasında temel bir hukuki çerçeve sunmuştur. Kanunun ardından hazırlanan kapsamlı strateji belgeleri ise, sektörü sadece yerel savunma ihtiyaçlarını karşılayan bir üreticiden, özgün tasarım ve teknoloji üreten, yüksek ihracat potansiyeline sahip bir oyuncuya dönüştürmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda, Savunma Sanayii Müsteşarlığı'nın yetkilerinin genişletilmesi, kamu-özel sektör iş birliğinin sistematik biçimde artırılması, AR-GE yatırımlarının teşvik edilmesi ve teknoloji tabanlı girişimlerin desteklenmesine yönelik politikalar geliştirilmiştir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2025).

Teknolojik bağımsızlık hedefiyle geliştirilen projeler hem savunma kabiliyetlerinin artırılması hem de bölgesel askeri operasyonların etkinliği açısından kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda Altay Ana Muharebe Tankı, öne çıkan projeler arasında yer almaktadır. Tamamen Türk mühendisliği ve yerli üretim unsurlarıyla geliştirilen Altay, Türkiye'nin dışa bağımlılığını azaltırken, yüksek teknoloji seviyesine ulaşmasının somut göstergesi olmuştur. Zira bu tank projesi, Türkiye'nin ileri mühendislik ve üretim kapasitesinin geliştiğinin bir kanıtı olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde, MİLGEM projesi ile Türkiye, savaş gemilerini kendi tasarımı ve üretimiyle inşa eden sayılı ülkelerden biri haline gelmiştir. Ada sınıfı korvetlerin başarıyla tamamlanmasının ardından devam eden İstanbul sınıfı fırkateynler, bu kapasitenin sürekliliğini ve gelişimini ifade etmektedir.

Hava sahasında ise T129 ATAK helikopteri, yerli mühimmat ve sistemlerle donatılarak kara kuvvetlerinin mobilite ve harekât kabiliyetlerini önemli ölçüde artırmıştır (İstikbal, 2022, s. 7-63; Özaydın, 2020). İnsansız hava araçları (İHA ve SİHA) alanındaki gelişmeler ise Türkiye'nin savunma sanayiindeki uluslararası alandaki itibarını güçlendirmiştir. TUSAŞ tarafından geliştirilen ANKA platformu, yüksek irtifa ve uzun süre havada kalabilme kabiliyeti ile keşif ve taarruz görevlerinde etkin bir araç olarak kullanılmaktadır. Baykar'ın geliştirdiği Bayraktar TB2 ve daha gelişmiş versiyonu

AKINCI sistemleri ise, başta Suriye, Libya ve Dağlık Karabağ gibi bölgesel çatışma alanlarında sahada etkili kullanımlarıyla operasyonel başarılarını kanıtlamışlardır.

Uluslararası savunma sanayii literatürü, özellikle Güney Kore'nin hızlı savunma sanayii gelişimi ve ABD ile Rusya gibi ileri teknoloji aktörleriyle karşılaştırmalı olarak Türkiye'nin konumunu değerlendirmektedir. Örneğin, Güney Kore benzer dışa bağımlılık sorunlarını kendi ulusal kapasitesini artırarak aşmış ve küresel pazarda önemli bir üretici hâline gelmiştir (Toydemir, 2017).

İnsansız sistemlerin sahadaki başarıları, Türkiye'nin savunma sanayii ihracatını önemli ölçüde artırmış, 2020 itibarıyla 3 milyar dolarken, 2025 yılında yaklaşık olarak 10 milyar doların üzerine çıkarmıştır. Afrika, Asya ve Orta Doğu başta olmak üzere, Avrupa ülkeleri dâhil birçok bölgeye yapılan ihracatlar hem ekonomik büyümeye katkı sağlamakta hem de Türkiye'nin bölgesel stratejik iş birliği alanlarını genişletmektedir (Duyar ve Selçuk, 2025, s. 1016-1030; Tombak, 2024, s. 1590-1604).

Savunma sanayii, sadece askeri alanda değil, sivil teknoloji alanlarında da önemli etkiler yaratmıştır. TÜBİTAK, ASELSAN, HAVELSAN ve STM gibi önemli kamu destekli kurumlar yapay zekâ, siber güvenlik, otonom sistemler ve ileri elektronik teknolojiler alanında yenilikçi projeler geliştirmiştir. Bu projeler, hem sivil sektöre teknoloji transferi sağlamış hem de yerli teknoloji ekosisteminin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda kurulan teknokentler ve kümelenmeler, özellikle KOBİ'lerin savunma sanayii içinde entegrasyonunu mümkün kılmıştır. Endüstri 4.0 uygulamalarının yaygınlaşmasıyla birlikte, üretim süreçlerinde dijitalleşme, büyük veri analizi ve yapay zekâ kullanımında artış yaşanmıştır. Böylece savunma sanayii teknolojik inovasyonun öncüsü olurken, ulusal teknoloji altyapısının da gelişmesine destek olmuştur (Yıldız, 2023c, s. 4-22).

Savunma sanayiinin millî egemenlik ve diplomatik bağımsızlık bağlamında taşıdığı önem de giderek artmıştır. Sınır ötesi operasyonlarda örneğin Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı ve Pençe harekâtlarında yerli üretim mühimmat, insansız hava araçları (İHA ve SİHA) ve elektronik harp sistemlerinin etkin kullanımı, Türkiye'nin stratejik bağımsızlığını fiilen uygulamaya koymasına imkân sağlamıştır. Bu durum, sadece askeri güç artırımıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda

ülkenin dış politika ve ekonomi stratejilerinin önemli bir tamamlayıcısı olarak savunma sanayiini ön plana çıkarmıştır. Böylece savunma sanayii, millî güvenliğin ötesinde, Türkiye'nin bölgesel ve küresel güç dengesindeki konumunu güçlendiren stratejik bir araç haline gelmiştir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2025; İstikbal, 2022).

5. Sonuç

Türk savunma sanayisinin 2000'li yıllardan itibaren sergilediği dönüşüm, sadece bir sektörel gelişim süreci değildir. Esasında Türkiye'nin güvenlik, ekonomi, teknoloji ve dış politika stratejilerinde yaşanan bütüncül bir yapılanmanın göstergesidir. Bu çalışma, savunma sanayisinin tarihsel gelişimini ele alırken, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde başlayan ve 2000'li yıllarda ivme kazanan dönüşümün ardındaki temel süreçleri genel bir bakış açısıyla analiz etmiştir. Araştırmanın temel bulguları, savunma sanayisinin Türkiye'nin stratejik bağımsızlık hedeflerine doğrudan katkı sağladığını, iç pazardaki teknolojik kapasiteyi artırarak küresel rekabet ortamında yeni fırsat alanları açtığını göstermektedir.

2004 yılında çıkarılan Savunma Sanayii Güvenliği Kanunu, buna paralel olarak hazırlanan strateji belgeleri ve Savunma Sanayii Müsteşarlığı'nın yetki ve etkinlik alanlarının genişletilmesi gibi kurumsal düzenlemeler, savunma sanayisinin yapısal dönüşümünü hızlandıran temel politikalar olmuştur. Bu dönüşüm sadece kamusal girişimlerle sınırlı kalmamış özel sektörün, akademik çevrelerin ve AR-GE kuruluşlarının sürece aktif katılımı ile çok aktörlü bir kalkınma modeli ortaya çıkmıştır. ASELSAN, TUSAŞ, HAVELSAN, STM gibi kurumların yanı sıra Baykar, Roketsan ve BMC gibi özel sektör aktörlerinin geliştirdiği özgün sistemler, Türkiye'nin savunma alanında dışa bağımlılığını azaltmakla kalmadığı, ihraç edilebilir ve yüksek katma değerli ürünlerin ortaya çıkmasına imkân sağladığı görülmüştür. Bu bağlamda, Altay Ana Muharebe Tankı, MİLGEM savaş gemileri, T129 ATAK helikopteri ve özellikle insansız hava araçları alanında elde edilen başarılar, Türkiye'nin savunma sanayiinde ulaştığı mühendislik seviyesini somut bir şekilde ortaya koymaktadır.

ANKA, Bayraktar TB2 ve AKINCI gibi sistemlerin yalnızca teknik yeterlilikleri değil, aynı zamanda gerçek savaş koşullarında gösterdikleri performans, savunma sanayisinin stratejik işlevini perçinlemiştir. Bu teknolojilerin sahada elde ettiği başarılar, savunma sanayiini ekonomik bir sektör olmanın ötesine taşıyarak, dış politika

uygulamalarının tamamlayıcı bir enstrümanı haline getirmiştir. Nitekim, Suriye, Libya ve Karabağ gibi farklı coğrafyalarda gerçekleştirilen operasyonlarda Türk yapımı sistemlerin kullanılması, Türkiye'nin askeri kapasitesine olduğu kadar uluslararası itibarına da doğrudan katkı sunmuştur.

Savunma sanayiinin sivil alanlara yansıyan etkisi de göz ardı edilmemelidir. Zira savunma teknolojilerinin sivil sanayiye bilgi ve teknoloji transferi yoluyla pozitif etkiler yarattığı görülmektedir. Siber güvenlik, yapay zekâ, otonom sistemler, büyük veri analitiği ve ileri malzeme teknolojileri gibi alanlarda savunma sanayii kaynaklı bilgi birikimi, sivil teknolojik gelişmeleri de tetiklemiştir. Bu durum, Endüstri 4.0 uygulamaları çerçevesinde Türk sanayisinin dijital dönüşümünü desteklemiş hem üretim süreçlerinin verimliliğini hem de uluslararası rekabet gücünü artırmıştır. TÜBİTAK ve teknoparklar aracılığıyla yürütülen projelerle KOBİ'lerin savunma sanayiine entegrasyonu, sadece sektör içi bir büyüme olmamış, aynı zamanda yerli teknoloji ekosisteminin güçlenmesini de beraberinde getirmiştir.

Bu bakımdan, çalışmanın ulaştığı bir diğer önemli sonuç, savunma sanayiinin sadece askeri güç unsuru değil, ekonomik büyüme, diplomatik açılım ve teknolojik ilerleme için de bir kaldıraç işlevi gördüğüdür. Türkiye'nin artan savunma sanayii ihracatı, başta Afrika, Orta Asya ve Orta Doğu olmak üzere farklı bölgelerde yeni ticari ve stratejik ortaklıklar kurulmasına zemin hazırlamış, böylece dış politika hedefleri ile ekonomik çıkarlar arasında bütünleşik bir yapı inşa edilmiştir. İhracat kapasitesinin hızlı artışı, savunma sanayiinin artık sadece iç güvenlik ihtiyaçlarını karşılamamanın ötesinde, dış pazarlarda etkin rol oynayan bir sektör hâline geldiğini göstermektedir.

Gelecekte yürütülecek akademik çalışmalar açısından, Türk savunma sanayiine yönelik politika ve uygulamaların sürdürülebilirliğinin analiz edilmesi büyük önem arz etmektedir. Özellikle yerli ve millî üretim modellerinin uzun vadeli etkileri, inovasyon süreçlerinin etkin yönetimi ve teknoloji transfer mekanizmalarının ekonomik kalkınmaya olan katkısı, çok boyutlu bir perspektifle ele alınmalıdır. Ayrıca, bölgesel güvenlik ortamında meydana gelen değişimlerin savunma politikalarına yansımaları, uluslararası ortak üretim projelerinin başarısını belirleyen faktörler ve dış alım-yerli üretim dengesi gibi başlıklar da detaylı

incelemeleri gerektiren kritik alanlar arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, Türk savunma sanayisinin NATO başta olmak üzere uluslararası savunma iş birlikleriyle entegrasyonu, üçüncü ülkelere yönelik savunma diplomasisi uygulamaları ve askeri teknoloji ihracatının uluslararası hukuk bağlamında taşıdığı anlam, disiplinlerarası yaklaşımlarla kapsamlı şekilde değerlendirilmelidir. Bu tür çalışmalar, savunma sanayisinin yalnızca teknik ya da askeri bir alan olmadığını aynı zamanda dış politika, hukuk, ekonomi ve toplumsal kalkınma gibi farklı disiplinlerle doğrudan ilişkili stratejik bir sektör hâline geldiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Makalenin hazırlanmasında bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun hareket edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Baytal, Y. (2007). Demokrat Parti dönemi ekonomi politikaları (1950–1957). *Atatürk Yolu Dergisi*, 10(40), 545–567.
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2025). *Köklerden ufuklara: Türk savunma sanayisinin yükseliş hikâyesi*. <https://www.sbb.gov.tr> adresinden 12.06.2025 tarihinde alınmıştır.
- Çelik, M. (2024). ABD'nin Türkiye'ye silah ambargosu ve Yahudi lobiciliği (1975). *Journal of History School*, (L), 121–144. <https://doi.org/10.29228/Joh.49055>
- Duyar, A. ve Selçuk, H. (2025). Türkiye'de İHA/SİHA alanında yaşanan gelişmeler ve muharebe ortamına yansımaları. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 12(119), 1016–1030. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15567460>
- Ermiş, U. ve Canbolat, İ. (2022). Truman doktrininin SaGeB'e Türk dış politikası ekseninde modern Türk savunma sanayisinin kuruluşu. *International Journal of Social Inquiry*, 15(2), 557–574. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1160782>
- Etik, F. (2018). *Sultanın silahları: II. Abdülhamid dönemi savunma sanayii ve silah teknolojisi (1876–1908)*. Dergâh Yayınları.
- Gülsoy, A. F. (2020). *Türk millî savunma sanayii tarihi: Aselsan örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İstikbal, D. (2022). *Türk savunma sanayii modeli ve teknolojik dönüşüm*. SETA.
- İzgi, R. A. (2007). *Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Türkiye'ye uygulanan silah ambargosu ve sonuçları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, E. (2024). Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığının harekât ihtiyaçları ekseninde Johnson mektubunun değerlendirilmesi. *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(2), 32–42. <https://doi.org/10.54078/savsad.1561717>
- Kostak, E. (2023). *Soğuk savaş döneminde Türkiye'nin askeri teknoloji kaynakları (1946–1990)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Kurt, E. ve Şehitoğlu, Y. (2023). Erken Cumhuriyet dönemi Türk savunma sanayi fabrikaları (1923–1950). *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39–48.

- Nurdun, R. (2024). 19. yüzyılda Alman silah diplomasisi: Osmanlı İmparatorluğu ve Mançu Qing Hanedanı örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (81), 278–293. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1479305>
- Özaydın, M. H. (2020). *Değişen güvenlik algısı ve Türk savunma sanayinde yaşanan dönüşüm* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgen, C. (2016). Türkiye'nin savunma sanayi politikasının analizi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 191–203.
- Özışık, F. U. (2023). Kamu politikası analizinde referans çerçeveleri ve Türkiye örneği. *Akademik Hassasiyetler*, 10(23), 523–559. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1351462>
- Özlü, H. (2019). Türkiye’de savunma sanayi gelişim tarihi içinde MKE’nin kuruluş dönemi faaliyetleri. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 18(1), 177–216. <https://doi.org/10.17134/khosbd.561244>
- Tarçın, U. (2025). Strategic outlook for advancing Türkiye’s defense industry. *The Journal of Social Science*, 10(19), 1–15. <https://doi.org/10.30520/tjsosci.1828225>
- Tombak, F. (2024). Türkiye’nin terörle mücadele tarihinde savunma sanayinin rolü. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 1590–1604. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1448248>
- Toydemir, M. (2017). Competitiveness of defense industries: A comparative analysis of the United States, Russia, South Korea and Turkey [Master of Science]. Middle East Technical University.
- Wiśniewski, R. (2015). Military-industrial aspects of Turkish defence policy. *Rocznik Integracji Europejskiej*, (9), 215–228. <https://doi.org/10.14746/rie.2015.9.14>
- Yalçın, O. (2008). *Türk hava harp sanayi tarihi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeşilyurt, F. ve Yeşilyurt, M. E. (2019). Türkiye’de savunma sanayi. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 6(2), 1–42. <https://doi.org/10.34232/pjess.565105>
- Yıldız, C. K. (2023c). Uluslararası alanda artan yapay zekâ rekabeti. *UPA Strategic Affairs*, 4(1), 4–22. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14893046>
- Yıldız, M. (2025a). II. Dünya savaşı öncesinde Türk ordusunun icra ettiği bir askerî hazırlık tatbikatı: 1939 Trakya manevraları. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 411–438. <https://doi.org/10.16985/mtad.1636835>
- Yıldız, M. (2025b). Cumhuriyetin ilk kalkınma girişimleri. *Journal of History School*, 18(LXXV), 1444–1471. <https://doi.org/10.29228/joh.79982>
- Ziylan, A. (2001). Savunma nereden nereye. *Ulusal Strateji Dergisi*, 1, 1–7.